

Scenariusz lekcji przedmiotu Historia

Temat lekcji: *Epoka brązu i epoka żelaza na Mazowszu*

Opracowanie: Agnieszka Łukowska-Dziechciarz, Paweł Dziechciarz (www.archeologicznawarsztaty.pl)

Używana od końca epoki kamienia **miedź** jest nietrwała. Gdy dodamy do niej **cynę** powstanie **brąz** - **stop** (czyli **połączenie**) **metali**, który jest znacznie wytrzymalszy i łatwiejszy w obróbce. Brąz jest świetnym materiałem do wykonywania pięknych **ozdób**, wytrzymałych **narzędzi** czy zabójczej **broni**. Niestety, na ziemiach polskich nie wydobywano **rud miedzi i cyny** - trzeba je było sprowadzać z odległych terenów. **W epoce brązu** upowszechniły się też różne nowe **zwyczaje** związane z **wierzeniami**, takie jak składanie **depozytów** przedmiotów z brązu czy **spalanie ciał zmarłych**.

Epoka żelaza zawdzięcza swoją nazwę kolejnemu używanemu metalowi. **Żelazo**, w przeciwieństwie do składników używanego wcześniej brązu, jest też znacznie **łatwiej dostępne** - można je pozyskać lokalnie. Po odpowiednim przygotowaniu jest też **jeszcze wytrzymalsze**. Na Mazowszu korzystano z **rudy darniowej**, którą poddawano obróbce (tzw. **redukcji**) w **piecach dymarkowych**.

Ówczesni mieszkańcy tych terenów (ludy barbarzyńskie, np. Wandalowie) **handlowali ze starożytnymi Rzymianami**, którzy w zamian za futra, skóry, niewolników i pochodzący z Bałtyku **bursztyn** przywozili na tereny Polski drogocenne przedmioty (**importy rzymskie**), takie jak monety oraz wyroby ze szkła i metali szlachetnych. Mazowsze stało się częścią **Szlaku Bursztynowego** – systemu wymiany towarów między barbarzyńcami a Rzymem.

Cel główny

Zapoznanie uczniów z wiedzą o życiu ludzi w epoce brązu i epoce żelaza na terenie Mazowsza.

Proponowany wiek dzieci

- IV klasa SP, V klasa SP

Czas realizacji:

- 1 godzina lekcyjna (45 minut)

Odniesienie do podstawy programowej przedmiotu Historia

- Uczeń rozpoznaje różne kategorie zabytków archeologicznych datowanych na epokę brązu i epokę żelaza oraz określa, które z nich mogą być odkrywane na terenie Polski (klasa IV, III.3)
- Uczeń porównuje różne tryby życia, osiągnięcia i technologie ludzi z prehistorii (klasa V, I.1)

Cele szczegółowe

- Uczeń poznaje i poprawnie posługuje się terminami: *epoka brązu, stop metali, brąz, kremacja (ciałopalenie), epoka żelaza, piec dymarkowy (dymarka), żelazo, Szlak Bursztynowy*
- Uczeń wyjaśnia, w jaki sposób otrzymywano żelazo w prahistorii
- Uczeń wie, czym był Szlak Bursztynowy i jakie ludy w nim uczestniczyły
- Uczeń rozumie, w jaki sposób przełomy technologiczne wpływały na życie ludzi w przeszłości

Metody pracy:

- Wykład z wykorzystaniem prezentacji multimedialnej
- Pogadanka objaśniająca
- Praca w grupie z wykorzystaniem gry edukacyjnej
- Praca samodzielna z wykorzystaniem karty pracy

Środki dydaktyczne:

- Prezentacja dotycząca archeologii (do pobrania ze strony internetowej Projektu)
- Karta pracy (załącznik 1)
- Film edukacyjny „Po śmierci ku słońcu” (prod. Muzeum im. Jacka Malczewskiego w Radomiu)
<https://www.youtube.com/watch?v=nmZIErKXWOM> (LINK)

Przebieg lekcji:

1. Czynności organizacyjne (5 minut)
 - a. Przywitanie, sprawdzenie obecności
2. Wprowadzenie do lekcji (5 minut)
 - a. Zapoznanie uczniów z tematyką lekcji
3. Realizacja tematu lekcji (30 minut)
 - a. Nauczyciel w formie krótkiego wykładu z wykorzystaniem zamieszczonej na stronie internetowej Projektu prezentacji multimedialnej (slajdy 25-28) przedstawia uczniom syntetyczną charakterystykę epok brązu i żelaza.
 - b. Uczniowie na podstawie informacji zdobytych podczas słuchania prelekcji uzupełniają karty pracy (zadania 1 i 2); nauczyciel sprawdza i omawia rezultaty pracy.
 - c. materiał wideo – uczniowie oglądają animowany film edukacyjny „Po śmierci ku słońcu” (ok. 3 minut) <https://www.youtube.com/watch?v=nmZIErKXWOM> (LINK) (UWAGA – film porusza zagadnienie śmierci i pogrzebu); Nauczyciel rozmawia z uczniami o ich wrażeniach i odczuciach na temat filmu i przedstawionej historii.
 - d. Uczniowie kontynuują uzupełnianie karty pracy (zadania 3 i 4); nauczyciel sprawdza i omawia rezultaty pracy.
 - e. Uczniowie wklejają karty pracy do zeszytów.
4. Podsumowanie (5 minut)
 - a. Nauczyciel powtarza hasłowo najważniejsze poruszane zagadnienia oraz wskazuje odpowiednie strony w podręczniku prezentujące tę tematykę
 - b. Nauczyciel proponuje uczniom skorzystanie z Activity Book-ów dostępnych do pobrania na stronie projektu
 - c. Aktywność dodatkowa – notatka z lekcji – krótko, własnymi słowami opisz w zeszycie jedno, wybrane zagadnienie: 1. *zwyczaje pogrzebowe w epoce brązu*; 2. *produkcja żelaza w epoce żelaza na Mazowszu*

Załącznik nr 1

Karta pracy

Oprac.: Agnieszka Łukowska-Dziechciarz, Paweł Dziechciarz (www.archeologicznawarsztaty.pl)

Zadanie nr 1

Uzupełnij tekst, wykorzystując słowa:

żelaza • cyny • Rzymianie • odlewania • kucia • dymarką • barbarzyńcami • brązu

Epoka rozpoczęła się, gdy powszechnie zaczęto wykorzystywać przedmioty wykonane ze stopu miedzi i Broń, narzędzia i ozdoby z tego materiału były wytwarzane metodą

Kolejna epoka to czasy, gdy powszechnie użytkowano narzędzia i broń wykonane z Ruda tego metalu była poddawana obróbce w piecu zwanym, a przedmioty wytwarzano metodą

Zamieszkujący obszary nad Morzem Śródziemnym oraz mieszkańcy ziem polskich, zwani przez tych pierwszych, uczestniczyli w Szlaku Bursztynowym – czyli systemie wymiany różnych towarów (np. bursztynu i przedmiotów luksusowych).

Zadanie nr 2

Rozpoznaj zabytki z epoki żelaza i wpisz ich nazwy.

zapinka do ubrania • gliniane naczynie • żelazny miecz
kości do gry • sprzączka do paska • rzymskie monety

źródło ilustracji: 1-6. www.mshm.pl

Zadanie nr 3

Połącz słowa dotyczące dawnych obrzędów pogrzebowych z ich wyjaśnieniami.

POPIELNICA	MIEJSCE, W KTÓRYM DAWNI LUDZIE CHOWALI SWOICH ZMARŁYCH
STOS	DODATKOWE NACZYNIĘ (NP. Z JEDZENIEM) SKŁADANE DO GROBU ZMARŁEGO
CMENTARZYSKO	POJEMNIK (NP. GLINIANE NACZYNIĘ) NA SPALONE SZCZĄTKI ZMARŁEGO
KREMACJA	STERTA DREWNA POTRZEBNA DO SPALENIA CIAŁA ZMARŁEGO
PRZYSTAWKA	WSZYSTKIE PRZEDMIOTY, KTÓRE DOKŁADANO DO GROBU ZMARŁEGO
DARY GROBOWE	SPALENIE CIAŁA ZMARŁEGO

Zadanie nr 4

Uporządkuj w kolejności etapy prehistorycznego sposobu obróbki rudy w celu pozyskania żelaza.

ETAP 1	ETAP 2	ETAP 3	ETAP 4	ETAP 5	ETAP 6

- A** PODPALENIE PIECA I DOGLĄDANIE GO PRZEZ WIELE GODZIN
- B** WSTĘPNE WYPRAŻENIE RUDY ŻELAZA W PALENISKU
- C** PRZEKUCIE GĄBCZASTEJ BRYŁY I OTRZYMANIE GOTOWEJ PORCJI ŻELAZA
- D** ROZBICIE PIECA I WYJĘCIE GĄBCZASTEJ BRYŁY ŻELAZA
- E** POZYSKANIE (*wydobycie, wykopanie*) RUDY ŻELAZA (NA PRZYKŁAD RUDY DARNIOWEJ)
- F** BUDOWA PIECA I NAPEŁNIENIE GO WĘGLEM DRZEWNYM I WYPRAŻONĄ RUDĄ ŻELAZA

ROZWIĄZANIE: 1E, 2B, 3F, 4A, 5D, 6C